

Bescherming stedelijk weefsel moet voorop staan

Het idee dat er een 'grote steden probleem' is, en dat er dus beleid ontwikkeld moet worden om daar iets aan te doen, is niet nieuw. Stadsvernieuwing, stedelijke vernieuwing, sociale vernieuwing, opzomen en nu zelfs Europese URBAN-projecten; er zijn in de loop van de tijd vele initiatieven ontwikkeld om de veronderstelde grote-stadsproblemen te verhelpen. Maar gaat het wel zo slecht met die probleemwijken? En waarom zou nu wel lukken wat eerder kennelijk niet lukte?

RIENTS DIJKSTRA*

Het nieuwe Grote-Stedenbeleid verschilt van haar voorgangers in zoverre dat het integraler van aard is. Bevoegdheden worden waar mogelijk gedecentraliseerd en het beleid is meer dan vroeger gericht op samenhang tussen aspecten als onderwijs, huisvesting, werkgelegenheid, veiligheid, cultuur en dergelijke. Naast deze inderdaad belangrijke integratie van beleidsterreinen is er nog een andere factor die van groot belang is voor het slagen van het Grote-Stedenbeleid: het inspelen op de lokaal reeds aanwezige kansen en het instand houden van het stedelijk weefsel. In veel van de zogenaamde probleemwijken is namelijk een veel groter reservoir aan talent en productief vermogen aanwezig dan algemeen gedacht wordt. Het grote probleem met eerdere pogingen om de situatie van deze wijken te verbeteren was dat hier te weinig gebruik van werd gemaakt. Is het eigenlijk wel zo slecht gesteld met die veronderstelde achterstandsbuurten? Jeroen Saris, van het Amsterdamse advies-

bureau De Stad stelt dat een groot deel van de negatieve beeldvorming voortkomt uit de traditie en verouderde denkgewoonten: "Het zijn vooral de traditionele partijen uit het huisvestings- en stadsvernieuwingswezen, het institutionele volkshuisvestings-netwerk en de stadsbestuurders die elkaar in een pessimistische gevangenschap houden dat meer met de verdeling van Rijksmiddelen dan met de oplossing van problemen te maken heeft". Het zou daarom goed zijn om de problematiek eens vanuit een andere hoek te bekijken.

MIX

Een aantal buurten in steden die tot voor kort vaak werden aangeduid als probleemaccumulatie gebieden, zijn intussen -geheel door hun autonome dynamiek- interessante starters- en cultuurmilieus geworden. Voorbeelden zijn de Pijp en Oud-West in Amsterdam, Lombok in Utrecht, een deel van het oude westen, maar ook van de Bloemenbuurt in Rotterdam. Het gaat hier vooral om negentiende-eeuwse en vroeg twintigste-eeuwse wijken, waar door de combinatie van een gedeeltelijke uitstroom van de oude bewoners en de instroom van diverse nieuwe groepen, met veel allochtonen maar ook een flink contingent hoog opgeleide nieuwelingen op de woningmarkt, een rijke mix is ontstaan tussen het oude arbeiders milieu, nieuwelingen uit diverse culturen en vertegenwoordigers van de nieuwe succesgroepen in de Nederlandse maatschappij. Belangrijke voorwaarden voor deze gemengde bevolkingsopbouw zijn het gespreide huizeigendom, de ligging in de nabijheid van het stadscentrum en de stedenbouwkundige helderheid van de private en de openbare ruimte; de duidelijke relaties tussen woning en straat. Tegelijkertijd heeft de hier reeds bestaande bevolkingsopbouw een al te snelle instroom van nieuwe bewoners afgeremd waardoor monoculturen en overmatig groepsvorming zijn voorkomen en buurtvoorzieningen, welzijnswerk en dergelijk adequaat op de komst van de nieuwe doelgroepen konden reageren. Genoemde combinatie van factoren heeft van deze wijken echte incubatiemilieus gemaakt. Door de vele ontmoetingsfuncties in de directe omgeving wor-

den nieuwe menselijke en maatschappelijke relaties gelegd, zowel voor en tussen Nederlanders en allochtonen uit verschillende klassen, culturen en milieus.

ONDERZOEK

Dat wil natuurlijk niet zeggen dat er in deze wijken helemaal geen problemen zijn. Sterker nog, er zijn vaak forse problemen. Zo deed bureau De stad in 1996 een onderzoek in het kader van een toekomstvisie voor het Amsterdamse stadsdeel Oud-West. Het eerste deel hiervan was een studie naar de kracht en de problemen van dit stadsdeel, dat zich kenmerkt door buurten als de Kinkerbuurt, maar ook de Helmersbuurt, de Overtoom en de noordelijke Vondelparkrand. De uitkomsten waren duidelijk. Er dreigden in de nabije toekomst grote problemen te ontstaan door een combinatie van factoren: een zeer onevenwichtige bevolkingopbouw -veel laag opgeleide ouderen met lage inkomens en veel hoog opgeleide jongeren met al even lage inkomens- en daardoor een slecht draagvlak voor winkels en voorzieningen, gecombineerd met de dreiging van ernstige achterstanden in de stadsvernieuwing. De belangrijkste oorzaak van deze problemen zou echter ook de grootste kans blijken te zijn: de zelfs voor dit stadsdeel te grote kernvoorraad van zo'n zeventig procent aan kleine en goedkope huurhuizen in versnipperd privaat eigendom. Door deze versnippering waren de kleine particulier eigenaar-verhuurders nauwelijks bereikbaar voor de traditionele stadsvernieuwing, terwijl zij zelf ook nauwelijks belang hadden bij verbetering van de kleine goedkope woningen, omdat ze daar nauwelijks iets op zouden kunnen verdienen. Panden laten verpauperen, (ver)nieuwbouwen en in de vrije sector trekken was voor de private verhuurders veel aantrekkelijker. Diverse onderzoeken (onder andere door de stedelijke woningdienst en het grondbedrijf) hadden al uitgewezen dat er ook grote kansen lagen voor Oud West. Niet alleen was er door het grote aanbod van goedkope ruimte en door de nabijheid van het centrum een groot aantal kleine bedrijven en culturele instellingen ontstaan (zo'n drieduizend bedrijfjes, met zo'n

tienduizend werknemers). Het stadsdeel kende tevens een grote groep hoogopgeleide jongeren (studenten), die het leefklimaat en de nabijheid van het centrum waardeerden en die ook graag zouden willen blijven, als zij er maar geschikte woningen voor het stichten van een gezin met kinderen zouden kunnen krijgen. Men zou hier op in kunnen spelen door de mogelijkheid te scheppen om, via gekoppelde arrangementen, een deel van de kleine appartementen via splitsing en samenvoeging te verkopen aan nieuwe eigenaar-bewoners. Dit zou dan wel moeten gebeuren op voorwaarde dat een deel van de zo behaalde winst gestoken zou worden in het onderhoud van de overblijvende goedkope huurhuizen. Zo zouden meerdere vliegen in één klap geslagen kunnen worden. Een groep potentieel draagkrachtige bewoners die al in het weefsel van het stadsdeel waren ingebed, zouden op deze manier behouden kunnen worden. De draagkracht voor winkels en voorzieningen zou verbeterd worden en ook de stadsvernieuwing zou een grote stap vooruit kunnen doen. De conclusie van dit onderzoek was dan ook dat er nieuwe arrangementen voor eigenaar-bewoners getroffen zouden moeten worden, om wooncarrières mogelijk te maken en om tot een betere integratie van de middengroepen in dit stadsdeel te komen.

SCHILDERSWIJK

Een geheel andere benadering is gevolgd in de Haagse Schilderswijk. In deze wijk zijn op het eerste gezicht indrukwekkende resultaten geboekt. Hier is met de beste bedoelingen geprobeerd om in de goede sociaal democratische tradities iets voor elkaar te krijgen. "Maar", zo stelt Jeroen Saris, "helaas moeten we vaststellen dat men hier grotendeels het doel voorbij is geschoten. En, gek genoeg, lijkt één van de belangrijkste oorzaken van de problemen dat men het project min of meer één keer en op

redelijk korte termijn en vooral ook vanuit één gedachte werkend heeft afgerond. Men heeft geprobeerd om door middel van een kostbare operatie het beste aan stedenbouw tot stand brengen, maar feitelijk heeft men de onderliggende sociale problemen daardoor alleen maar gereproduceerd. Doordat in de Schilderswijk volgens één bekend en beproefd stadsvernieuwings-recept is gewerkt, is een veel te eenvoudige resultaat ontstaan. De nieuwe en verbeterde Schilderswijk kenmerkt zich nog steeds door een volledig uit goedkope sociale woningbouw bestaand huizenbestand, met de daarbij horende -qua economische positie- volstrekt homogene bevolkingssamenstelling. Kleine woningen, mensen die bij elkaar wonen omdat ze geen keuze hebben, een vrijwel afwezig economisch draagvlak, en een schraal aanbod aan winkels en voorzieningen. De dooradering met sterkere economische activiteiten of groepen, die zo kenmerkend is voor de blijvend succesvolle stadsvernieuwingswijken, is in de Haagse Schilderswijk vrijwel afwezig".

De vraag is natuurlijk wat we hiervan kunnen leren. Waarom gaat de stedelijke vernieuwing in sommige wijken goed en andere wijken veel minder goed? Hier trekt Jeroen Saris een opvallende conclusie: "Je zou kunnen zeggen", stelt hij, "dat de stedelijke vernieuwing in die wijken waar het wél goed gaat is geslaagd, juist omdat hij daar vertraging heeft opgelopen, waardoor het hele proces niet in één keer is doorgevoerd. Daardoor is er ruimte gebleven aan diversiteit. Er is een veelheid aan woon- en werkmilieus ontstaan, die tevens de gewenste economische draagkracht met voor het stadsdeel of de wijk met zich meebrengt. Het stedelijk weefsel is hier in stand gebleven en misschien zelfs versterkt".

INSPRAAK

Een laatste factor die hier niet onbesproken mag blijven is dat het ruimtelijke ordeningsbe-

leid tegenwoordig in steeds grotere mate door de wijken en stadsdelen, en -via moderne inspraakmethoden- vaak zelfs door de burgers zelf wordt bepaald. Zo werd in het kader van het bovengenoemde toekomstproject in Oud-West ook hele serie interactieve buurtbijeekomsten georganiseerd, onder de veelzeggende titel: sprekend Oud-West. Een methode van werken die de laatste tijd steeds op steeds meer plekken en bij steeds meer soorten beleidsontwikkeling (van de Hoge Snelheidslijnen tot de ruimtelijke herstructurering van de Bijlmer) wordt toegepast. Het Grote-Stedenbeleid zegt op dit soort initiatieven en processen in te willen spelen. Gehoopt mag worden dat dat ook werkelijk gebeurt.

De conclusie ligt voor de hand: het Grote-Steden beleid kan slagen en tot een blijvende verbetering leiden wanneer het integrale en gedecentraliseerde karakter ervan óók behelst dat echt wordt ingespeeld op de inherente kracht die in iedere wijk aanwezig is: stimuleer bedrijvigheid, maak wooncarrières mogelijk voor mensen uit de wijk zelf, en biedt gevarieerde arrangementen aan waardoor huur en koop samen kunnen gaan en het behalen van winst gekoppeld wordt aan het plegen van onderhoud. Waar het uiteindelijk om gaat is dat de bewoners van bedoelde wijken de mogelijkheden krijgen om zelf voor de continuering van het succes te zorgen. Gebeurt dat niet, dan blijft het bij dweilen met de kraan open. Wat in ieder geval géén zin heeft is het creëren van Yuppen Eilanden door dure appartementsblokken lukraak tussen de sociale woningbouw te plaatsen. Dat leidt alleen maar tot scheve gezichten en verdere uitholling van het draagvlak. Het belangrijkste is het creëren van tijd en ruimte om een sociaal, cultureel en economisch weefsel te laten groeien, en -vooral bij stadsvernieuwing- in stand te houden.

*Redactie AGORA

Nog geen abonnee?

Vul de bon in en stuur deze naar AGORA/SISWO, Antwoordnummer 8556, 1000 RA Amsterdam

Hierbij abonneer ik mij op **AGORA** als

BIBLIOTHEEK/INSTELLING/BEDRIJF	(f75,- per jaar)
GEWOON ABONNEE	(f35,- per jaar)
STUDENT	(f27,50 per jaar)

Naam

Adres

Postcode Plaats

Handtekening

Ik betaal nog niets, maar wacht op uw acceptgirokaart. Abonnementen lopen per kalenderjaar. Het abonnementsgeld wordt bepaald aan de hand van het aantal nog te ontvangen nummers. Abonnementen worden stilzwijgend verlengd, tenzij uiterlijk een maand voor het verstrijken van het kalenderjaar is opgezegd.

SPECIALE TARIEVEN VOOR KNAG-LEDEN

Leden van het Koninklijk Nederlands Genootschap (KNAG) kunnen zich op AGORA abonneren tegen speciale kennismakingstarieven:

GEWOON ABONNEE (f25,- per jaar)
STUDENT (f17,50 per jaar)

Wilt u als lid van het KNAG hiervoor in aanmerking komen, stuur het formulier dan naar KNAG
Postbus 80123-3508 TC-Utrecht of bel 030-253 40 56